

SUPERJEDNOTKA

FILMOVÉ OTÁZKY

Autorem lekce je:
Carlos Natálio
Os Filhos de Lumière
(Portugalsko)

FILM JAKO HUDEBNÍ KUS

Režisérka Teresa Czepiec přiznala, že jejím záměrem bylo vystavět *Superjednotku* jako hudební kus. Stačí si poslechnout prvních pár minut zvukové stopy filmu, abychom jejímu přání dali za pravdu. Už při úvodních mezititulcích slyšíme hluboké tóny, jako by šlo o výbuch sopky. Následují nezřetelné hlasy, zvonky, ostré zapípání, zapínání strojů, tikání hodin, lyrický zpěv zpozvdálí, kroky rozléhající se na schodišti, otvírání schránek, zvuk jedoucího výtahu, vrzání koles ve výtahové šachtě, tón, který se ozve, když výtah zastaví v patře. Zvuky soukolí budovy do rytmu techna. Ostrý zvuk a pak zvuk tekoucí kapaliny v potrubí budovy. Pískání, tekoucí voda, z trubky kdesi uniká pára. Všechny tyto prvky, které se objevují už v prvních minutách filmu, ještě dříve, než se vůbec objeví jeho název, vytváří velmi komplexní zvukovou krajinu. Takovou, která nám dovolí pozorovat, odkud všechny tyto zvuky vycházejí. Ovšem většinu zdrojů těchto zvuků nevidíme, jen si je představujeme (viz obrázek 1).

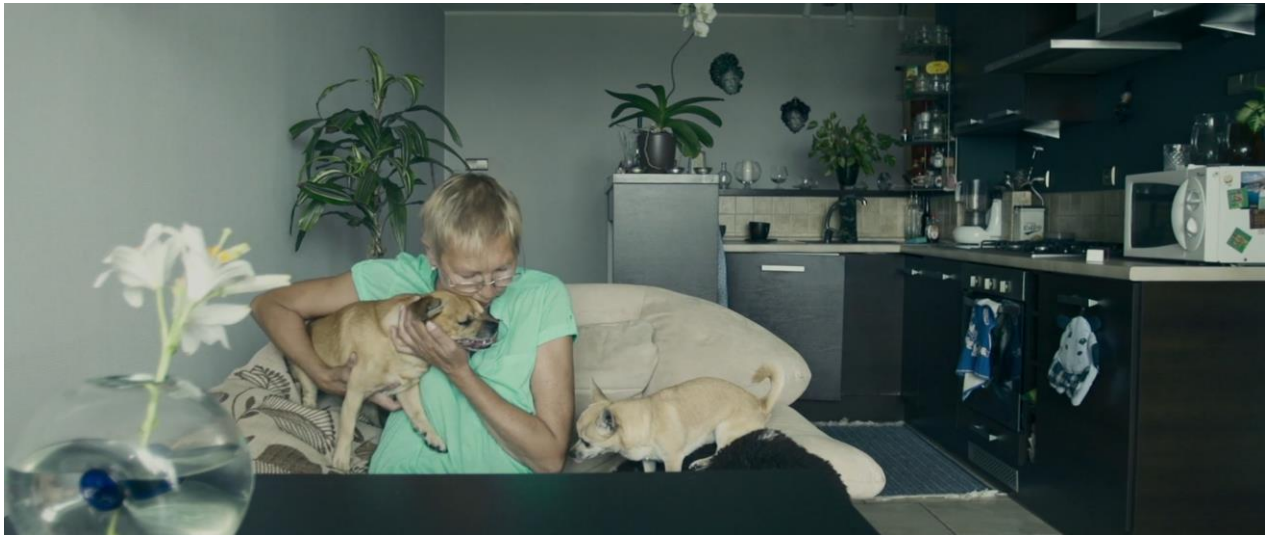
Obr. 1

Slova a jiné zvuky

Množství zvukových prvků, a především jejich směsice zprostředkovává představu společenství dost odlišných lidí, míst a rytmů korespondujících s prostorem budovy a stovkami nájemníků a jejich světů. Jedním z nejzajímavějších rysů tohoto hudebního díla tvořeného různými velmi konkrétními zvuky je to, že jsou mnohem důležitější pro pochopení děje než těch několik málo dialogů, které uslyšíme. Několik příkladů: to, co říká svým miláčkům paní s kočkami nebo paní se psy, je méně důležité než předení a lyrická hudba, které slyšíme v prvním případě (viz obrázek 2), nebo vrčení psíků ve druhém případě (viz obrázek 3); stejně tak u dítěte jedoucího na koloběžce u schodiště zvuk přináší více informací než to, co dítě pokřikuje (viz obrázek 4).

Obr. 2

Obr. 3

Obr. 4

Světy na základě jejich zvuků

V tomto hudebním kusu se zvuky proměňují v souladu s prostorem: v bytě jednotlivých nájemníků jsou zvuky, které je charakterizují, od techna, které je slyšet v bytě muže, který posiluje (viz obrázek 5), až po zvuk větráku a populární hudby v bytě nejstaršího pána (viz obrázek 6); ve společných prostorách, především na chodbách, se zvukové prvky mísí. Kamera jako by napínala uši a zaposlouchávala se, aby zachytila zvuky vycházející z jednotlivých bytů, ať už je to pár tónů dechového nástroje, dětský pláč, štěkot psů, kovové zvuky výtahu nebo domovnice vytírající podlahu. Zvukové prostředí zde pomáhá charakterizovat život a představy jednotlivých obyvatel a zároveň ukázat tuto budovu jako celek, jako nějaké „monstrum vydávající zvuky“ rozptýlené tak, jako jsou světy, které ukrývá.

Obr. 5

Obr. 6

PROSTORY V NAŠEM ŽIVOTĚ

Režijní práci ovlivnila také Le Corbusierova architektura. Jeho budovy navržené jak „stroje na bydlení“ určují, jaké jsou ideální stavební plány, počty a rozměry, které mohou změnit lidské životy. *Superjednotka* se snaží pozorovat jeden z těchto „strojů“, v tomto případě o 15 patrech, 762 bytech a téměř 3000 obyvatel.

Vnitřnosti

Při tomto pozorování můžeme rozlišit různé prostory. Budova má přednost před člověkem. Proto dříve, než uvidíme jakéhokoli obyvatele, podíváme se na základy budovy, její plány, potrubí, výtahovou šachtu, schránky atd. V průběhu filmu budeme mít přístup do těchto obvykle neviditelných prostor. To jsou „vnitřnosti“ neboli vnitřek budovy s jejími stroji, potrubími, provozními zařízeními. V záběru bezprostředně po názvu se kamera pohybuje ve ztemnělé garáži se „světlem na konci“ (viz obrázek 7 a 8). Sledujeme dva muže v helmách, kteří jdou zřejmě něco opravit. Obraz se postupně, jak se k nim přibližujeme, projasňuje a záběr končí vstupem do stísněného prostoru, který umožňuje přístup dovnitř. Dá se říci, že film tak začíná vstupem do vnitřku budovy, pohybem, který v sobě má něco organického, jako by to byl vstup do živého organismu i s jeho orgány a prvky, které jej tvoří.

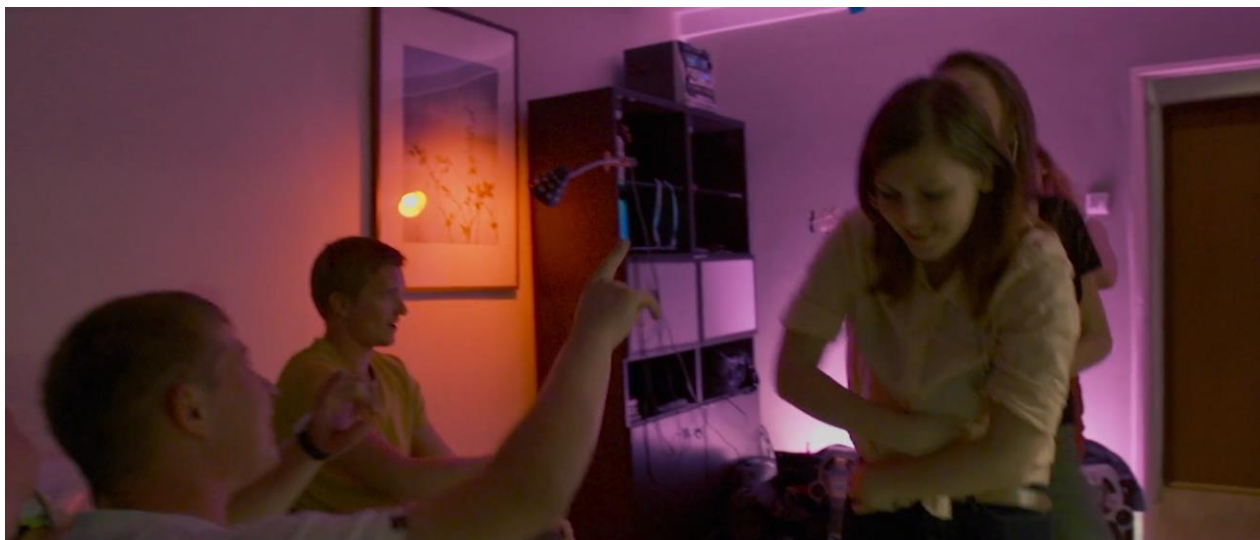
Obr. 7

Obr. 8

Co dveře to svět

Musíme také odlišit soukromé prostory jednotlivých obyvatel. Za každými dveřmi žije jedna nebo více osob se svými věcmi, rutinami, aktivitami, zvuky. *Superjednotka* je film, který projevuje zájem ukázat tyto vnitřní prostory a jejich pestrost: paní, která se mazlí s bělostnými kočkami a svým způsobem se jim i podobá; muž, který už není nejmladší a snaží se v bytě cvičit; mladí, co pořádají něco jako večírek (viz obrázek 9); paní, která plete na gauči v obývacíku; paní, která vaří; muž, který čte noviny. A svým způsobem i domovnice usazená v kamrlíku za stolem (viz obrázek 10) nebo další muž, nejspíš také zaměstnanec, sedící u skluzu na odpadky. Budova, coby velký vesmír, ukrývá všechny tyto světy a představy.

Obr. 9

Obr. 10

Meziprostory

Film Teresy Czepiec se zaměřuje také na společné prostory, které svým způsobem propojují oba předchozí typy prostorů: soukromé prostory a vnitřek budovy. Tvoří je především chodby ale také garáže. Jak už jsme viděli (viz Analýza snímku), tyto prostory fungují tak trochu jako ulice, kde vykonáváme všemožné činnosti, jako je sport, procházky nebo hry (viz obrázek 11).

Obr. 11

JAKOU DŮLEŽITOST MÁ KAMERA?

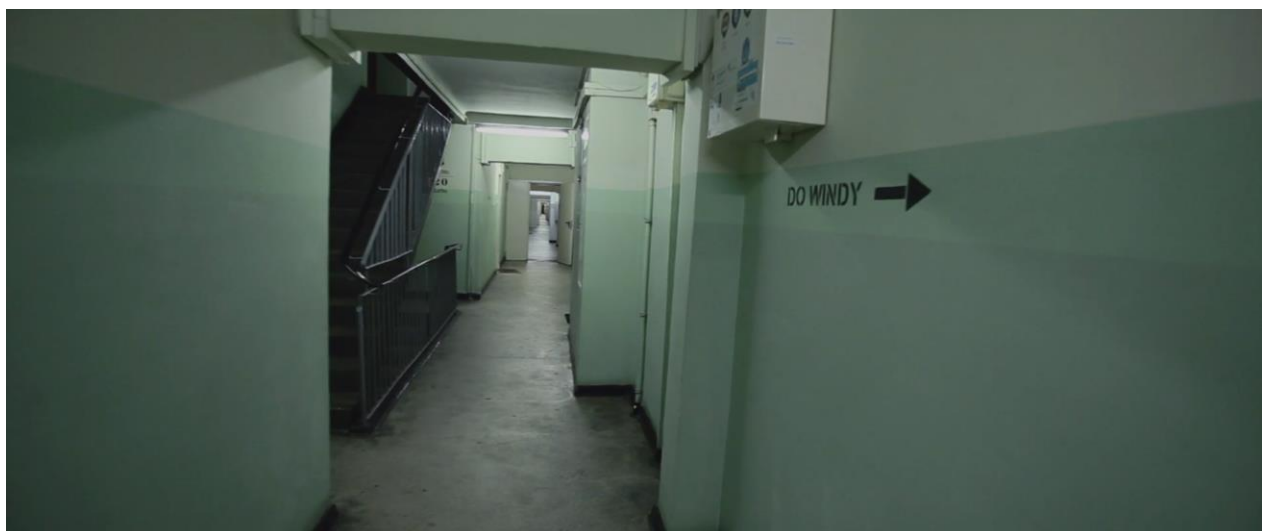
Všechny tyto prostory propojuje ještě jeden prvek: kamera a její pohyb. Na rozdíl od určité uzavřenosti budovy jako takové a zavřených dveří, které skrývají individuální světy, se zdá, že kamera může plout v prostoru. Prochází chodbami, stoupá po schodištích, přibližuje se ke dveřím – pak slyšíme zvonek, jako kdyby ona sama zazvonila – vstupuje k lidem do bytů a pozoruje detaily nebo předměty. Někdy následuje obyvatele budovy (viz obrázek 12), jindy se vetře do míst, která se nezdají být určená lidskému oku (viz obrázek 13). Kamera přenáší lehkost a pohyb, jako by byla dalším obyvatelem budovy, ale bez konkrétní váhy (viz obrázek 14). Režie má tuto moc učinit z kamery éterickou bytost, zvědavý a tančící přízrak.

Obr. 12

Obr. 13

Obr. 14

ÚKRYTY, LABYRINTY A VĚZENÍ

Jedním z témat, která nás tento film nutí reflektovat, je role budov a bytů v našich životech. V určitých okamžicích si uvědomíme, že jsou to prostory pro úkryt, ale zároveň také pro vzájemnou družnost mezi lidmi. A k tomuto rozměru je třeba přidat ještě další dva. Za prvé jde o to, že tato budova je opravdu velká a bydlí v ní mnoho nájemníků, a má tak charakter labyrintu. Chodby, mnohdy prázdné, ubíhají před našima očima do nekonečna. Je to obrovská křižovatka chodeb, dveří a schodišť, kde je těžké se zorientovat a obzvláště pak nalézt východ (viz obrázek 15).

Obr. 15

Za druhé jde o rozměr, který souvisí právě s hlediskem východu. Jak už bylo řečeno, můžeme nahlížet na akvárium se stojatou vodou v bytě jedné z nájemnic (viz Analýza záběru) jako na symbol toho, co představuje budova. Ale je zde také rozměr uzavřenosti, izolace a vězení jakožto prvek prolínající se celým filmem: lidé běhají po chodbách, ale ne venku; večírky jsou v bytě; jiná paní hraje karty sama se sebou; jeden z obyvatel vypadá, že si chce vyjet autem, ale to se nikdy nestane, protože auto se porouchá; a nakonec paní s kočkami, která se dívá z okna chráněného pletivem a hned nato z balkónu; jako by každý byt byl svého druhu zamřížovaná cela (viz obrázek 16 a 17).

Obr. 16

Obr. 17

Rozměry budovy nás tedy přesvědčují, že žijeme v soběstačném světě – z něhož není třeba vycházet – a zároveň máme pocit, že její obyvatelé si už na nevycházení zvykli. Že, obrazně řečeno, už ani nedokážou najít východ z tohoto „labyrintu“. Taková je reflexe ohledně urbanistického plánování na základě tvůrčího impulsu *Superjednotky*.